

N:o 202.

Af herr **C. J. Jakobson**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående handel med konstgjorda gödselmedel.

Med anledning af Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, n:o 43, med förslag till lag angående handel med konstgjorda gödselmedel anhåller undertecknad vördsamt att få föreslå några ändringar och tillägg till detta förslag.

Det kan öfver hufvud taget vara tvifvel underkastadt, huruvida en kontrollag sådan som denna kan i så hög måtto verka gagnande i det med densamma afsedda syftet, att det uppväger de många olägenheter med ökade kostnader och besvär, som detta kontrollsystem ej kan undgå att medföra. Jag skall dock därvidlag icke tillåta mig att ingå på någon närmare undersökning, alldenstund Riksdagen i underdånig skrifvelse af den 20 maj 1902 för sin del uttalat, att en sådan lagstiftning är behöflig, och anhållit hos Kungl. Maj:t om förslag i ämnet.

Då det sålunda torde få förutsättas såsom gifvet, att Riksdagen är benägen att antaga en kontrollag för gödselmedel, är det emellertid nödvändigt att tillse, att, på samma gång den fyller sitt ändamål, den lägger så få hinder och olägenheter som möjligt i vägen för användningen af konstgjorda gödningsämnen.

Mot det kungl. förslaget är att anmärka, att § 8 i verkligheten upphäfver de kontrollbestämmelser, som i §§ 1 och 2 äro stadgade. I de två första §§ föreskrifves, att varans halt skall garanteras dels genom ett af säljaren underskrifvet garantibevis och dels genom ett å förpackningen åsatt märke. § 8 innehåller ett alternativförslag, enligt hvilket

den i de två första paragraferna föreskrifna garantien är obehöflig, ifall säljaren och köparen öfverenskomma, att betalning för varan skall erläggas efter den halt, den vid undersökning befinnes innehålla. Om båda dessa tillvägagångssätt få användas, är det tydligt och klart, att det blir illa bevändt med den garanti, allmänheten skulle ha i den omständigheten, att alla försålda gödselmedel skola hålla en garanterad halt, och bestämmelsen i § 8 synes då så godt som fullständigt onödig-göra hela denna lag. Ty all handel sträfvar naturligtvis efter att finna de enklaste formerna för samfärdsel och uppgörelse, och det skulle säkerligen icke dröja länge, förrän det omständliga tillvägagångssättet, enligt det kungl. förslaget §§ 1 och 2, skulle alldeles ha bragts i glömska, medan åttonde paragrafens alternativ blefve det, som praktiserades. Men under sådant förhållande vore intet vunnet af hvad Riksdagen velat ernå med en kontrollag. Denna torde närmast ha påkallats af de i synnerhet tidigare talrika fall, då underhaltiga eller värdelösa gödningsämnen — vanligen här i landet af mindre samvetsgranna säljare tillagade fosfatblandningar — i stor skala spredos. Talföre agenter af in- och utländsk nationalitet lyckas ofta genom falska förespeglningar och tilltalande namn på sina blandningar förmå i synnerhet de mindre jordbrukarne att för ett oskäligt pris tillhandla sig varor, hvilkas värde icke står i rimligt förhållande till priset. Då säljaren är af utländsk nationalitet eller eljest befinner sig i den ställningen, att han hvarken har pengar eller anseende att förlora, är hans risk ringa, och de bedragna få stå sitt kast, om de ens någonsin uppdaga, att de blifvit lurade. I regel glömmar man lätt sådana missöden, och när därför om ett eller annat år en annan herre utbjuder en vara med ett annat klingande namn, så kan denna vinna stor omsättning, oaktadt den i själfva verket icke är något annat än ungefär densamma, som förut utpränglats, och ehuru den verkliga säljaren ofta är samma firma, om än med någon förändring af namnet. Det var närmast gentemot denna taktik, som man önskade ernå en kontroll. De gamla inhemska fabrikerna ha utmärkt sig för ett reellt behandlingssätt af sina kunder, vare sig de sålt af egen tillverkning eller af andra gödselmedel, som de importerat. I och med införande af superfosfattullen, som gällt sedan den 1 januari 1899, blefvo de inhemska fabrikerna i tillfälle att närmare följa med importen af gödningsmedel, och då densamma sedermera utan större svårighet genom deras talrika agenter kunnat följas ute i bygderna, ha dessa fabriker blifvit i tillfälle att till landtbrukets fromma utöfva en mycket kraftig kontroll öfver underhaltiga gödningsmedel, hvarom de talrika afslöjandena under de senare åren vittna. Blefve

nu emellertid, enligt det kungl. förslaget § 8, kontrollens tyngdpunkt förlagd till en analysering, som komme till stånd endast i fall köparen ville bekosta en sådan, så visa de praktiska erfarenheterna, att detta vore liktydigt med ingen kontroll alls. I hvarje fall gäller detta omdöme vid de inköp af smärre kvantiteter, som göras af den stora massan af mindre landtbrukare. Dessa ha långt ifrån allmänt kommit underfund med fördelen af analysering, hvilket framgår bland annat däraf, att, som nyss antydts, de inhemska fabrikerna fått i deras ställe vaka öfver att de icke blifva offer för svindlare. Dessutom är analysering alltid förbunden med besvär och kostnader, hvilka den mindre jordbrukaren icke gärna underkastar sig. Han skall så mycket mindre anse sig behöfva göra detta, om han vet, att en kontrollag finnes, och samvetslösa agenter i underhålliga varor skola säkerligen icke försumma att för sina offer utmåla det lagens skydd, de förmena sig ha, och sålunda invagga dem i en säkerhet, som skall tillåta agenterna att så mycket lättare pånarra dem sina dåliga varor.

Det är sålunda påtagligt, att § 8 i det kungl. förslaget, om den skall kvarstå såsom ett alternativförslag till §§ 1 och 2, endast skall tjäna att upphäfva all kraft och verkan af den garanti, som otvifvelaktigt ligger i de två sistnämnda paragrafernas bestämmelser. Under sådana förhållanden tyckes det falla af sig själf, att § 8 borttages ur lagen. Emellertid har Kungl. Maj:t naturligtvis haft kännning af att en sådan bestämmelse som den i § 8 nödvändiggöres af de praktiska förhållandena, och sålunda har den kommit till, om än under en mindre lyckad form. Man torde icke misstaga sig, om man antager, att Kungl. Maj:t föreslagit meromnämnda §, för att import af de gängse gödningsämnen, som icke kunna tillverkas här i landet, öfver hufvud taget skall vara möjlig. Ty för denna import är den i §§ 1 och 2 föreskrifna kontrollen praktiskt taget otilllämplig, om man icke vill för konsumenterna oskäligt höja priset på dessa nödvändighetsartiklar.

De gödningsämnen, utom superfosfat, som mest importeras, äro kalisalter, thomasfosfater, benmjöl och salpeter. Det skulle möta nästan oöfvervinneliga svårigheter att för dessa sistnämnda varor tillämpa det kungl. förslaget paragrafer 1 och 2. Ty största delen af dem kunna endast få köpas efter utländsk analys och expedieras direkt från inkommande laster till köparne. Men dessa laster dirigeras icke ens af importören till samma plats, utan i stället till olika hamnar rundt omkring i landet och distribueras därifrån till köparne. Därigenom vinnes en så afsevärd fraktbesparing, att densamma för aflägsset boende konsumenter spelar en fullkomligt afgörande roll. Men i många af dessa hamnar finnes icke tillfälle till

magasinerings och ännu mindre till någon kontrollanstalt. Skulle alltså varan före dess distribution kontrolleras för att säljaren skulle kunna utgifva garantibevis, så skulle lasten nödvändigt kvarligga i hamnen de många dagar, som denna procedur skulle kräva, hvilket i flertalet fall ej låter sig göra. Ännu större svårigheter skulle stämplingen af en del importerade varor förorsaka, särskildt med afseende på thomasfosfat och benmjöl, dels emedan det är svårt, att ej säga omöjligt, att stämpla de med dessa varor fyllda säckarna, hvilka ju äfven utanpå blifva mjöliga och fuktiga, så att färgen icke fäster, och dels, som sagdt, emedan det alltid tar en god tid, innan analysresultaten hinna blifva bekanta. Om någon importör ville åtaga sig garanti för äfven de importerade varorna, kan detta däremot utan oöfverstigliga svårigheter ske genom åsättande af plomb på hvarje säck.

Om expeditionen direkt från fartyg af sådana varor sålunda blefve i så hög grad försvårad och invecklad, skulle den däraf orsakade kostnaden blifva ganska betungande för det svenska jordbruket, hvilket är lätt att visa.

Under år 1902 importerades till Sverige tillsammans 1,217,000 säckar af de nyssnämnda importvarorna. Det kan antagas, att omkring två tredjedelar af denna kvantitet expedierades direkt från inkommande laster, alltså c:a 800,000 säckar. Då magasinshyra samt extra in- och utlastningskostnader icke kunna beräknas lägre än i medeltal till 30 öre pr säck, blefve det, utom en hel del ränteförluster genom lagringen, en ökad kostnad af 240,000 kronor pr år, hvilken summa naturligtvis komme att stiga med den ökade konsumtionen af dessa importvaror. Kostnaden för stämplingen är då icke beräknad.

Det torde icke vara mer än en åsikt om, att icke någon lag bör stiftas, som onödigtvis fördyrar förbrukningsartiklar, som för jordbruket äro så nödvändiga som de här nämnda utländska gödningsmedlen. Och det är heller icke någon mening i att utan nytta stipulera så stränga bestämmelser för handel med dessa varor, att ingen vågar drifva sådan, utan att det kan ske med en oerhördt stor vinst, som täcker risken, eller att denna för jordbruket så viktiga affärsbransch skall komma att ligga i händerna på mindre samvetsgranna personer. Såsom ofvan nämnts, förefaller det sannolikt, att Kungl. Maj:t haft tanke på denna import och sättet för dess distribution, då förslaget 8 § tillkom. Ty för dessa varor lämpar sig näppeligen något annat kontroll sätt än det, som innehålles i sagda paragraf, men å andra sidan gäller detta omdöme också uteslutande de nyss uppräknade slagen af importerade gödningsämnen. Det är själf-

klart, att de hederliga svenska importörerna i hvarje fall liksom alltid hittills skaffa svensk analys äfven på importvarorna och att de fortfarande som hittills hålla sina kunder skadeslösa för den underhalt, som kan konstateras, hvarigenom de lämna all garanti, som är möjlig.

Däremot finnes det icke någon anledning att suspendera det mera effektiva kontrollsätt, som stipuleras i det kungl. förslagets §§ 1 och 2 för superfosfater och blandningar. Landets behof af superfosfat kan numera utan svårighet produceras af de inhemska fabrikerna, och dessa ha redan sedan länge såväl för superfosfaten som för sina egna blandningar praktiserat det garantisätt, som förekommer i meromtalade §§ 1 och 2. Dessa varor levereras sedan årtal i säckar, stämplade och plomberade enligt lagförslagets föreskrifter. Detta förorsakar icke den ringaste svårighet, då det alltid tillverkas varor med bestämda halter. De för handen varande praktiska förhållandena bjuda således, att de olika kontrollsätten, som förekomma å ena sidan i §§ 1 och 2 i det kungl. förslaget, å andra sidan i § 8, icke göras alternativa, utan hvar för sig definitivt tillämpas, där de passa. Garantibeviset aflämnande och stämplingen bör sålunda undantagslöst fordras, när det gäller superfosfater och blandningar, tillverkade i landet eller importerade, under det att försäljning enligt varans halt må få ifrågakomma endast i afseende å importerade kalialter, thomasfosfat, benmjöl och salpeter. Det vill med andra ord säga, att §§ 1 och 2 omformuleras att gälla superfosfater och blandningar, och § 8 att gälla de öfriga importvarorna.

Om det kungl. förslaget omändrades i sådan riktning, skulle det hvad kontroll och garanti beträffar tillgodose alla rimliga kraf, så långt de kunna tillfredsställas. Och om man vill, att kontrollagen icke skall orsaka en mängd onödiga och ganska stora kostnader samt i öfrigt ställa till förvirring och oreda, till gagn endast för samvetslösa spridare af underhaltiga varor, så är det nödvändigt att taga hänsyn till förhållandena sådana de gestalta sig i verkligheten.

Det kungl. förslaget innehåller i § 5 de straffpåföljder, som skulle drabba den säljare, som hade gjort sig förvunnen till ansvar enligt förslagets §§ 1 och 3, men däremot saknar paragrafen den nödvändiga begränsningen af tiden för säljarens ansvar. Förloppet vid dessa affärer blefve väl i regel följande: fabriken säljer till köpmannen, köpmannen säljer till landtbrukaren med eller utan en ytterligare mellanhand. Då varan lämnar fabriken, är den fullhaltig, enligt garantibeviset och märket. Emellertid kommer den af ett eller annat skäl att vanvårdas af köpmannen, hvilken t. ex. låter den blifva fuktig (i fråga om superfosfat och

salter), eller han låter den ligga öfver och taga skada. Då han sedan har sålt den till jordbrukaren, tar denne en analys och finner, att det å förpackningen anbragta märket icke står i öfverensstämmelse med analysen. Men detta märke är icke den försumlige mellanhandens, utan fabrikantens. Hvem skall då enligt haltmärket göras ansvarig för den konstaterade underhalten? Då fabrikanter sålde till mellanhanden och afgaf garantibevis, innehöll detta mellanhandens namn såsom köpare, och då mellanhanden sålde till landtmannen, afgaf han, enligt lagens bestämmelse, i sin ordning ett garantibevis. Men nu är frågan, hvem skall ytterst bära ansvaret för den konstaterade underhalten? Om öfver hufvud taget åsättande af haltmärke skall hafva någon mening, så bör väl märkets anbringare ha ansvar för detsamma, och sålunda borde väl i det här upptecknade exemplet ansvarsföljdens förlopp blifva det, att mellanhanden, när han ansattes af landtmannen, medelst hänvisning till fabrikantens garantibevis och märke kunde vältra ansvaret öfver på denne. Men då varan verkligen var fullhaltig, då den af fabrikanter afsändes, så blefve ju följden häraf, att han finge umgälla en försummelse, som en annan gjort sig skyldig till, och som han icke ens kunnat förebygga. Å andra sidan lär det icke kunna ifrågasättas, att hvarje säljare af en säck gödningsämnen skall låta undersöka denna och sedermera anbringa sin stämpel å densamma. Ty detta skulle, för att vara effektivt, ifrågasätta analys af hvarenda säck, som passerar en mellanhand, och vore således praktiskt utförbart. Samma omdöme gäller, ifall § 8 i det kungl. förslaget skulle få tillämpas på de inhemska fabrikanter eller på superfosfat och blandningar i allmänhet. Om dessa finge säljas efter halt, skulle köparen tydligen icke ha garanti för hvad han finge för sina pengar, om han icke lät proftaga hvarenda säck. Ty då säljaren icke vore skyldig att stämpla halten på säcken, kunde han ju lätteligen leverera olika halt i olika säckar.

Den här nyss åvägabragna utredningen angående ansvarsbegränsningen för levererad varas halt visar till fullo, att lagen kräver ett fullständigande i här berörda afseende. Man skulle eljest begå en skriande orättvisa mot alla hederliga fabrikanter af gödningsmedel. De kunna icke med rätt och billighet åläggas att bära ansvaret för varans halt längre, än de kunna öfvervaka densamma. Så fort den kommit i ny ägares hand och proftagning på föreskrifvet sätt skett för eventuell analys, så bör ansvaret för halten öfvergå på den nye ägaren och ligga hos honom, till dess han genom samma procedur sålt varan till annan person. § 5 i det kungl. förslaget kräver sålunda ett tillägg i denna riktning.

På grund af hvad sålunda anförts får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen behagade antaga det i nådiga propositionen n:o 43 framlagda förslaget till lag angående handel med konstgjorda gödningsmedel med följande tillägg eller förändringar:

i § 1: Uttrycket »idkar handel med konstgjorda gödselmedel» förändras till »idkar handel med superfosfat eller blandningar af konstgjorda gödselmedel».

i § 2: Förändras uttrycket »försäljes gödselmedlet» till »försäljes sådant gödselmedel, som i § 1 säges».

Till § 5 fogas följande tillägg: »Säljaren ansvarar för varans beskaffenhet och halt, enligt märket och garantibeviset, intill dess den på föreskrifvet sätt proftagits och därefter expedierats.»

I § 8 insättes efter orden »vara vid undersökning befinnas innehålla» följande: »hvilket är tillåtet endast i fråga om importerade kalialter, thomasfosfat, benmjöl och salpeter, men ej i fråga om i § 1 omnämnda artiklar».

Skulle någon eller några af dessa här föreslagna formuleringar icke anses lämpliga, anhålles vördsamt, att det utskott, till hvilket denna motion remitteras, behagade framlägga lämpligt förslag till formulering af de önskemål, som uttryckts i densamma.

Stockholm den 24 februari 1904.

C. J. Jakobson.